

Doktorat p. mgr. Michała Tomasza Aniszewskiego

25 lutego 2020 roku na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego odbyła się publiczna obrona pracy doktorskiej pt.: „Kara śmierci w prawie kanonicznym i prawie polskim”, napisanej przez pana mgr. lic. Michała Tomasza Aniszewskiego, pod kierunkiem ks. dr hab. Marka Saja prof. UKSW. Recenzentami pracy byli ks. dr hab. Krzysztof Mikołajczuk prof. KUL oraz ks. dr hab. Robert Kantor.

Publicznej obronie przewodniczył Przewodniczący Rady Dyscypliny Prawa Kanonicznego dr hab. Marek Stokłosa ks. prof. UKSW, który na wstępie poinformował, że obrona, która się rozpoczyna, jest powtórnią obroną publiczną, co jest wynikiem decyzji Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów z dnia 30 września, która postanowiła uchylić zaskarżoną przez doktoranta decyzję Rady Wydziału z dnia 20 lutego 2018, która podjęła uchwały o nieprzyjęciu publicznej obrony rozprawy doktorskiej mgr Michała Aniszewskiego. Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułów przekazała postępowanie Radzie do ponownego rozpatrzenia. W jego wyniku Rada Dyscypliny postanowiła, że należy ponownie przeprowadzić publiczną obronę.

Doktorant w autoprezentacji wskazał na kilka podstawowych założeń swoich badań. Na wstępie wyjaśnił, że kara śmierci jest najsurowszą sankcją jaka może być przewidziana za popełnione przestępstwa. Jest karą godzącą w najważniejsze dobro człowieka jakim jest życie, będące darem od Boga. Zagadnienie stosowania kary śmierci zawsze budziło i nadal budzi wiele emocji. Aktualnie większość systemów prawnych nie przewiduje możliwości jej stosowania, jednak kwestia ta powraca w opinii publicznej, przy głośnych i okrutnych zbrodniach. W Polsce ostatnio dyskusja w tym temacie powróciła po wpisie, na jednym z portali społecznościowych, ministra Patryka Jakiego

dotyczącym przestępstwa popełnionego we włoskim Rimini na parze Polaków. Doktorant zwrócił uwagę, że z badania wykonanego przez Centrum Badania Opinii Społecznej w 2011 roku wynika, iż w Polsce 61% respondentów jest za stosowaniem kary śmierci. Natomiast 34% jest przeciwko, a 5% nie ma zdania. Badania te wskazują, że znaczna część społeczeństwa opowiada się za wymierzaniem kary głównej.

Celem badań doktoranta było ukazanie stanowiska Kościoła katolickiego i państwa polskiego do kary śmierci. Ów cel można także wyrazić w pytaniu: Dlaczego instytucje te zabraniają stosowania kary śmierci? A także, co leży u podstaw prawa zabraniającego stosowania kary głównej? Dla realizacji tak sformułowanego celu należy ukazać ewolucję stanowiska Kościoła i państwa polskiego do zagadnienia kary śmierci na przestrzeni wieków. Dopiero takie badania będą w stanie lepiej zobrazować te zagadnienia i zrozumieć przepisy, które je regulujące.

Planowaną analizę przyjętego zagadnienia doktorant opracował przede wszystkim w oparciu o źródła. Wśród nich, w części opisującej stanowisko Kościoła dotyczące kary śmierci, wymienił m.in. Katechizm Kościoła Katolickiego, a także encyklikę Jana Pawła II *Evangelium vitae*, która w znaczącym stopniu kształtowała stanowisko Kościoła. W celu dokładnego poznania stosunku Magisterium Kościoła do kary śmierci analizę rozszerzono o przemówienia i listy papieży, stanowiące zwyczajne nauczanie Kościoła. Ponadto wśród źródeł będących podstawą badań niniejszego studium znajdują się trzy kodeksy karne obowiązujące w Polsce po odzyskaniu niepodległości. Do pełnego przedstawienia problematyki stosowania kary śmierci przeanalizowano szereg ustaw i rozporządzeń oraz innych aktów prawnych obowiązujących w polskim prawie na przestrzeni wieków. Do prawa polskiego zaliczono również akty prawa międzynarodowego, które zostały przyjęte przez Polskę.

Charakter studium zobligował do zastosowania w nim określonej metodologii. W części poświęconej nauczaniu Kościoła zastosowano metodę analityczno-syntetyczną. W celu uzasadnienia istotnych elementów i regulacji prawnych dotyczących stosowania kary śmierci zastosowano natomiast metody prawno-dogmatyczną oraz historyczną.

Wykorzystane źródła prawne poddano analizie treściowej, by następnie wyciągnąć z nich konkretne wnioski. Aby osiągnąć zamierzone cele, praca została podzielona na trzy rozdziały.

W pierwszym z nich przeanalizowane zostały źródła prawa do życia, co pozwoliło na ukazanie fundamentów najważniejszego z praw człowieka. Prawo do życia jest podstawowym prawem każdego człowieka, chronionym nie tylko na płaszczyźnie prawa krajowego lecz także przez prawo międzynarodowe. Prawo do życia jest prawem szczególnie chronionym we wszystkich systemach prawnych, ponieważ wynika z godności ludzkiej. Godność ludzka jako niezniszczalny dar od Boga jest podstawą równości wszystkich jednostek ludzkich. Ze względu na nadprzyrodzoną godność ludzką, stosowanie kary śmierci, jest sprzeczne z prawem naturalnym, ponieważ oparte na niej prawo do życia pochodzi od Boga i nikt nie powinien tego prawa naruszać.

Zaprezentowane zostały także filozoficzne aspekty kary śmierci ponieważ jest ona przedmiotem sporu nie tylko na gruncie ustawodawstwa karnego, lecz także na płaszczyźnie filozoficznej. Wśród filozofów można wyróżnić dwie grupy: prezentującą argumenty popierającą karę śmierci oraz sprzeciwiającą się karze śmierci. Opinie te wyrażane są przez dwa nurty: retencjonistyczny oraz abolicjonistyczny. Retencjoniści, czyli osoby będące zwolennikami stosowania kary śmierci, byli reprezentowani przez takich myślicieli jak: Immanuel Kant, Friedrich Hegel, czy św. Tomasz z Akwinu. Abolicjoniści są przeciwnikami stosowania kary śmierci. Poglądy przez nich prezentowane jasno wskazują, że opowiadają się oni za zniesieniem kary śmierci. Głównym przedstawicielem tego nurtu jest Cesare Beccaria.

Rozdział drugi dotyczy stanowiska Kościoła do zagadnienia kary śmierci. Przedstawiono teologiczne aspekty kary śmierci oraz ewolucję stanowiska Kościoła do kary śmierci od starożytności do Soboru Watykańskiego II. Należy zwrócić uwagę, że na początku Kościół nie wykluczał stosowania kary śmierci. Można stwierdzić, że w starożytności była ona dopuszczalna, jeżeli wymierzała ją władza państwowa. Jednak Kościół w swym nauczaniu potępiał stosowanie kary śmierci, miał do niej negatywny stosunek. Wśród kar kościelnych nie było

możliwe stosowanie kary śmierci, ale jako sankcje władzy państwowej Kościół dopuszczał jej wymierzanie. Warto zauważyć, że stosunek Kościoła do kary śmierci wymierzonej przez władzę państwową nie zmienił się również po reformacji. Oprócz Katechizmu Rzymskiego z 1566 roku, żaden dokument Magisterium Kościoła nie odnosił się do kary śmierci aż do XIX wieku, kiedy to Leon XIII przypominał, że nikt poza publiczną władzą sądową nie może pozbawiać życia. Kolejni papieże Pius XI i Pius XII także potwierdzali stosowanie prawa miecza w stosunku do osób popełniających zbrodnie. Ich następcy na Stolicy Piotrowej, aż do zakończenia Soboru Watykańskiego II nie wypowiedzieli się w kwestii stosowania kary śmierci. Znaczący wpływ na stanowisko Kościoła do kary śmierci miał pontyfikat Jana Pawła II. Szczególnie szeroko papież Jan Paweł II wyraził swoje negatywne stanowisko do jej wymierzania w encyklice *Evangelium vitae*. Ojciec święty podkreślał, że życie ludzkie jest święte i jednocześnie zgłaszał postulat ograniczenia stosowania kary śmierci albo jej całkowitego zniesienia. Nauczanie Jana Pawła II, kontynuował Benedykt XVI. W adhortacji apostolskiej *Africae Munus* odniósł się do problemu pomyłek wymiaru sprawiedliwości, które należy wyeliminować. Przez błędy w trakcie procesu może zostać skazana niewinna osoba, a w przypadku kary śmierci, takiego błędu nie można już naprawić. Również Papież Franciszek, kontynuuje nauczanie Jana Pawła II potępiające karę śmierci i wzywa do jej całkowitego wyeliminowania. W ostatniej sekcji tego rozdziału omówione zostało aktualne stanowisko Kościoła zawarte w Katechizmie Kościoła Katolickiego.

Rozdział trzeci dotyczy kwestii stosowania kary śmierci w polskim prawie karnym. Przedstawiono ewolucję polskiego prawodawstwa karnego, którą rozpoczyna analiza regulacji zawartych w dawnym polskim prawie karnym. W prawie polskim kara śmierci była stosowana od początku istnienia państwa. Początkowo nie było kodyfikacji prawa karnego, dlatego stosowano zbiory prawa zwyczajowego. W okresie od powstania państwa polskiego do czasu rozbiorów nie było odrębnego zbioru prawa karnego. Kara śmierci w Polsce była wykonywana na wiele sposobów. Wybór egzekucji zależał od popełnionego przestępstwa oraz przynależności stanowej, czy płci sprawcy.

Kara śmierci była w dawnym prawie karnym stosowana za wiele przestępstw. W czasie zaborów na ziemiach polskich panowały różne systemy prawne narzucone przez państwa zaborcze. Najsurowsze prawo obowiązywało na ziemiach pod zaborem rosyjskim. Natomiast w zaborze austriackim wprowadzone były regulacje prawne znoszące stosowanie kary śmierci.

Następnie przeanalizowane zostały akty prawne obowiązujące w Polsce od odzyskania niepodległości aż do dzisiaj. Kodyfikacja z 1932 roku podobnie jak zbiory prawa karnego państw zaborczych, przewidywała w katalogu kar, karę śmierci. Ponadto podczas wojny oraz w czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej obowiązywały dodatkowe ustawy, dekryty i rozporządzenia, które stanowiły regulację rozszerzającą w stosunku do Kodeksu karnego. Wprowadzały nowe przestępstwa zagrożone karą śmierci i zastrzwały stosowanie Kodeksu karnego. Dopiero wprowadzenie Kodeksu karnego z 1969 roku spowodowało zmniejszenie liczby przestępstw zagrożonych sankcją w postaci kary głównej. Jednak całkowite jej wykreślenie nastąpiło przez wprowadzenie obowiązującego Kodeksu karnego z 1997 roku, który nie przewiduje w katalogu kar sankcji w postaci kary śmierci.

Ze względu na obecność Polski w ONZ, Radzie Europy oraz Unii Europejskiej, władze państwowe były zobowiązane do ratyfikowania prawa międzynarodowego, które stopniowo wprowadzało zakazy stosowania kary śmierci. W 2013 roku Polska ratyfikowała i podpisała 13 Protokół do „Europejskiej Konwencji Praw Człowieka”, który całkowicie wyeliminował możliwość stosowania kary śmierci.

Doktorant podkreślił, że opracowanie dotyczy ważnego problemu, zarówno z teoretycznego, jak i prawoznawczego punktu widzenia. Ponieważ praca została napisana w roku 2017, odnosząc się do aktualnego stanowiska Kościoła Katolickiego wskazał, że w dniu 2 sierpnia 2018 r. opublikowano opracowane przez Kongregację Nauki Wiary i zaaprobowane przez papieża Franciszka nowe brzmienie punktu 2267 Katechizmu Kościoła Katolickiego na temat kary śmierci.

Recenzenci dysertacji wskazali pozytywne walory pracy oraz przedstawili uwagi krytyczne. W końcowych wnioskach obaj recenzenci ocenili rozprawę jako odpowiadającą wymogom stawianym

przez prawo dysertacjom doktorskim, tak pod względem merytorycznym, jak i formalnym.

Rada Dyscypliny Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, biorąc pod uwagę wyniki egzaminu doktorskiego, walor naukowy przedłożonej pracy, opinie recenzentów oraz pozytywny wynik obrony, nadała p. mgr Michałowi Tomaszowi Aniszewskiemu stopień naukowy doktora nauk społecznych w dyscyplinie prawa kanonicznego.

Ks. Rafał Kamiński
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW